

HİKÂYET-İ ‘AVRET

Aslı GÜRSOY¹

Özet

“*Hikâyet-i ‘Avred*” adı altında, Ankara Milli Kütüphane yazmaları arasında bulunan hikâye, halk hikâyesi adı altında kayıtlanmış olup 8 varaktan oluşmaktadır. İçeriğinde, bir kadının Hz. Muhammed ile karşılıklı konuşmaları mevcuttur. İncelememizde bu hikâyenin içerik ve dil ve üslup özellikleri hakkında bilgi verilip dikkat çekici yanları üzerinde durulacak ve transkripsiyonu yapılmış metinden örnekler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, avret, karı-koca, avrat.

A STORY ABOUT A WIFE

Abstract

The story named as “*Hikâyet-i ‘Avred*” that we found among manuscripts of Ankara National Library is registered as a story and composed of 8 leaves. There is no information about creation date and about the author of this story. The story is mentioning about conversation between a woman and Hz. Muhammad. Content, language and genre analysis of the story will be done in our study. Remarkable points will be emphasized and samples of transcription of the text will be introduced.

Key words: Woman, man and wife, behavior

¹ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, asliaytac@hacettepe.edu.tr

Giriş

“*Hikâyet-i ‘Avred*” adı altında, Ankara Milli Kütüphane yazmaları² arasında rastladığımız bu mensur hikâye, halk hikâyesi adı altında kayıtlanmış olup 8 varaktan oluşmaktadır. Yazı türü harekeli nesihtir. Yazım tarihine ve yazarına ait bir bilgi elimizde bulunmamaktadır. Yazmanın yer aldığı cildin sonunda bulunan 1230 (1814) tarihinin istinsah tarihi olabileceği düşünülmektedir. Ancak metnin telif tarihi hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Sıradan bir kadının, Hz. Muhammed ile karşılıklı konuşmalarını konu alan hikâyede hadislerden yola çıkılarak kadının kocasına karşı davranışları anlatılmaktadır. Hikâyenin başında, “*bu hikâyet erlerin ‘avretler üzerinde olan hakkını beyân ider.*”(1b/1) ibaresiyle konu belirtilmiştir. Karı-koca hakları, nikâh ve genel anlamıyla aile hukuku ile ilgili olan hadisler, birebir kullanılmamış olsa da verdiği mesajlar itibarıyla metinde vurgulanmaktadır.

Çalışmamızın içerik kısmında bu vurgular örneklerle gösterilecektir. Bizim burada amacımız hikâyede yer alan hadislerin veya hadis niteliği verilen cümlelerin gerçekliğini sorgulamaktan ziyade hikâyeyi tanıtarak dil ve yazım özelliklerine işaret etmektir.

Bu hikâye üzerinde yapacağımız incelemeyi içerik ve üslûp, dil ve yazım özellikleri olmak üzere iki ana başlık altında toplayacağız.

A. İçerik:

Hikâyenin başında yazmaya konu olan rivayetin Hz. Ali’ den aktarıldığı belirtilmiştir. Kurgu bir kadın ve Hz. Muhammed’in karşılıklı diyalogları üzerine kuruludur. Kadının yönelttiği sorulara Hz. Muhammed cevap verir. Hikâye genel olarak kadın-erkek ilişkilerinde erkek hakları üzerine kurulmuştur. Bir evlilikte, kadının kocasına nasıl davranması gerektiği hadislerden yola çıkılarak okuyucuya aktarılmıştır.

I. Özet:

Bir kadın, Hz. Muhammed’in huzuruna gelir ve biriyle nikâhlanmak istediğini söyler. Evlilik, evlilikte eşlerin görev ve sorumlulukları yanında özellikle bir kadının bir erkeğe karşı tutumunun nasıl olacağı İslam dinine göre açıklanmaktadır. Bir kadının kocasına karşı geldiğinde, ona asilik ettiğinde başına gelecek fenalıklar, bunun karşısında eğer uygun davranış biçimlerini benimserse de elde edeceği

² *Hikâyet-i ‘Avred*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3531/1 numarada kayıtlı yazma.

sevaplar uzun uzun anlatılır. Böylece metinde İslami görüşler temelinde evlilik kurumunda kadının görev ve sorumlulukları erkek üzerinden tanımlanmaktadır.

II. Hikâyede Adı Geçen Önemli Şahıslar:

Hiz. Muhammed: Sorular kendisine yöneltilir.

Hiz. Ali: Hikâyenin rivayet edildiği kişidir. Adı yalnızca metnin başında râvî olduğu belirtilirken geçer.

Hiz. Âişe: Hiz. Muhammed'in karısı. Soruların bir kısmını Hiz. Ayşe yöneltir.

Hiz. Fâtıme: Hiz. Muhammed' in kızı ve Hiz. Ali' nin karısı olan Hiz. Fatime da hikâyede sorular sorar.

İmâm-ı 'Â'zam: Ebu Hanîfe. Hikâyenin bir yerinde onun fikrine başvurulur.

Hiz. Eyyüb: Sabrı yönüyle tanınan Hiz. Eyyüb'ün yine bu özelliğiyle hikâyede adı anılmaktadır.

III. Hikâyede İslam'ın Şartları Çerçevesinde Öne Çıkan Bazı Kavramlar:

Elimizdeki metinde İslam'ın beş şartından dördüne (namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, zekât vermek) sık sık değinilmiştir. Mümin bir kadının, kocasına karşı davranışlarında sergileyeceği tutum, bu kavramlar üzerinden anlatılmıştır.

III.a. Namaz ve Oruç : Oruç kavramına hikâyede bir çok yerde değinilir. Kadın kocasına karşı gelip, ona asilik ettiğinde tuttuğu orucun ve kıldığı namazın kabul olmayacağı bildirilmiştir. Burada belirleyici faktör, kadının eşine karşı olan yumuşak davranışları ve tutumudur;

“...eger sen anı incidesin buyruğun dutmayasın Allâh'a 'âsî olursın namâzuñ orucuñ kabûl olmaya...” (1b/9)

Kadının kıldığı beş vakit namaz ve orucun dışında, kocasından habersiz her kıldığı namazın ve tuttuğu orucun sevabının kocasına işleneceği söylenir. Eğer kadın, bir düğüne giderse ve kocası da buna izin verirse günahı ikisinin boynuna olur ve bu günahı kurtulmak için, yetmiş gün oruç tutulması lazımdır. Kadının kocasının önüne yemek koyması, kadını bir yıl oruç tutmuş kadar sevaba ulaştırmaktadır;

“...bir ‘avret erine bir icim šu virse veyā kazancından bir canak
ta‘ām bişürüb önüne kosa bir yıl oruc dutmadan efzaldur.” (5b/3)

Namaz ve oruç konusunda çoğunlukla, bizzat kişinin kendisine yazılan sevabından çok, ceza ya da kefaret mahiyetindeki konumu üzerinde durulmuştur. Bunların sevabının kabulü, kocanın buyruklarına uyararak, ondan habersiz iş görmemeye bağlıdır.

III.b. Zekât ve Sadaka : Metinde zekât terimi tek bir yerde geçmiştir. Eğer kadın, kocasının malından çalıp da helâllik dilemeden başkalarına zekât ve sadaka niyetine veriyorsa, bu zekât sayılmaz. Ama kocasının ayakbılarını eğilip önüne koyarsa da bin altın sadaka vermiş gibi olur. Burada, verilen her zekât ya da sadakanın sevap olmadığı, bunların verildiği kimse ya da yerin önemli olduğundan ziyade, mübalağalı olarak elden zekât veremeyen birisinin, kocasına hürmet etmesinin bile zekât sayılabileceği şeklinde, kocaya hizmetin ne kadar önemli olduğunu aşılایıcı bir yargı bulunmaktadır:

“Resül ‘aleyhi’s-selām eyitdi kangı ‘avret erinüñ mālından
uğurlayub ahere virse helâllık dilemese Allāhu te‘ālā ol ‘avretüñ
žekât u šadakasın kabül itmez ve ol eve rahmet ve bereket virilmeye.”
(2b/2)

III.c. Hac: Hac ibadetine metinde tek yerde değinilmiştir. Kadının kocasına karşı sergileyeceği uygun davranışlar metne göre kadını hac ibadetini tamamlamış kadar sevaba eriştirmektedir:

“Bir Óavret eri çağırdıkda lebbeyk dise biñ hac itmeden efzaldur
Hak teÓālā ol Óavreti Fātimetü’z-zehrā yanına ũor.” (6a/4)

IV. Hikâyede İslam İnancı Çerçevesinde Öne Çıkan Bazı Kavramlar:

IV.a. Günah ve Sevap : Kocasından habersiz dışarıya çıkan kadının, attığı her adıma bin günah yazılacağı bildirilir. Eğer kadın, bir düğüne gidip çalgıcıya para verse ya da sadece gidip müziğini dinlese, yaptığı bütün ibadetlerin sevabı gider ve yine attığı her adıma bin günah yazılır. Kadının düğüne gitmesine eşi izin verir,

kadın da çengiye bir akçe verirse, her ikisine de eşit günah yazılır. Eğer kadın, erine kibirli davranışlar gösterirse, kadına gökteki yıldızlar kadar günah yazılır.

“bir sâz için bir hâtûn düğüne varsa bir akce virse bu kadar ‘azâb çeker eger helâlı izin virse bu günâhı ma‘âile çekerler...”(4b/1)

Evlenmenin çok sevabı vardır ancak evlendikten sonra da kocaya karşı saygılı olmak gerekir. Eğer kadın, evlendikten sonra kocasının sözünü dinlemez ve ona asilik ederse yazılan tüm sevapları gider. Koca, kadının kötülüğüne sabrederse, ona da Allah, Hz. Eyyüb sevabı kadar sevap kazandırır:

“yâ ‘Âişe kanğı ‘avretüñ yavuzlığına eri şabr itse Hak te‘âlâ ol ere Eyyub Peygamber ‘aleyhi’s-selâm şevâbın vire...” (8a/4)

Hikâyede sevabı elde etmenin yanında, yazılan sevapları kaybetme hususuna da yer verilmiştir; kadının kıldığı namaz ve tuttuğu oruç kendinedir, ancak eğer bu işleri kocasından habersiz yaparsa, işte o zaman bunlardan kazandığı sevapların tümü kocasına yazılır:

“Resûlu’l-lâh eyitdi kanğı ‘avret beş vakit namâzı kıla ve ramažân orucun duta bunlardan gayrı nâfile namâzlar kılsa eriden izinsiz ol namâzıñ orucuñ şevâbı erinindir.” (2b/7)

IV.b. Kıyâmet : Kıyâmet kavramı hikayede sık kullanılan kavramlardandır. Eğer kadın, kocasından habersiz dedikoduculuk yaparsa kıyâmet günü cezalandırılacaktır. Kadının, evinin ihtiyacı için harcayabileceği malı varsa ve bunu kullanmazsa, Allah kıyamet gününde yüzü kara hale getirir. Kadın kocasına karşı koyup, kötü sözler sarf ederse, kıyamette dilinden cehennemine içine asılır. Kocasından başkasına yüz gösterecek olursa da, kıyamette saçından yer ile gök arasına asılır:

“Resûlu’l-lâh eyitdi kanğı ‘avret erine karşı koyub sögse kıyâmet gününde dilinden tamu içine aşakoyalar ‘avret eyitdi dahı var mı Resûlu’l-lâh ‘aleyhi’s-selâm eyitdi kanğı ‘avret erinden gayrıya görünse kıyâmetde ol ‘avreti yer ile gök arasında şacından aşakoyalar.” (3a/4)

Kadın, kocasından habersiz düğüne gider, orada da çalgıcıya para verirse, kıyamet günü verdiği para herkesten önce yakasına yapışıp hesap sorar. Aynı gün, bu sefer düğüne giderken giydiği altın rengi, parlak elbiseler yakasına yapışıp, bu elbiseleri kocasına güzel görünmek için değil, hep düğüne gitmek için giydiğini söyleyerek Allah'tan haklarını dilerler.

Kadın kocasına yaptığı bir hatadan dolayı suçunu kabul etmeyip, tövbe de etmezse kıyamette, meleklerin ve Allah'ın gazabına uğrar. Eğer kocasına eğri bakarsa, kıyamet gününde yüzü ensesine çevrilir. Yaptığı hiçbir şeyden pişmanlık duymaz, akıllanmazsa da bulunduğu yeri terk etmesi, onu kıyamette azap çekmekten kurtarır.

Kıyamet ile ilgili verilen bütün yargılar, tüm günahların o gün değerlendirileceği ve cezaların da o gün çekileceği anlamı yüklenerek verilmiştir.

IV.c. Helâl ve Haram : Hikayede helal ve haram kavramları genellikle birlikte kullanılmış ve deyimleşmiş ifadeler oluşturacak şekilde yan yana getirilmiştir.

Erkeğin kazandığı para helal olarak nitelenmiş, ancak karısının bu parayı düğünde çalgıcıya vermesi, o parayı haram kılmıştır. Bu olay hikâyede, akçenin teşhis sanatı yoluyla kişileştirilmesiyle de pekiştirilmiştir;

*“...beni helâldan kazandı harâma viridi seniñ rızâñ için virmedi
nefsine helâlina evlâdına virmedi beni şeytân te’lif itdügi harâma
viridi yâ rabb beni helâldan harâma viridi helâl iken harâm oldum.”*
(4a/7)

Kadının giydiği parlak elbiseler de aslında helal olarak nitelenmiş, ancak bu elbiseleri düğüne giderken giymiş olması onları haram kılmıştır. Süsün yalnızca kocaya güzel görünmek amacıyla yapılması gerekir, eğer başka birisine görünme amacı varsa bunun sevabı olmaz. (Hamid, 2004:11) Metinde de parlak elbiselerin, kocaya güzel görünmek için giyilmesi, helal olarak gösterilmiştir.

*“...bir taraftan dahı geydügi zerrmn libâslar yakasına yapışub
hücüm idüb diyeler ki yâ Rabb bizi helâl yire geymedi helâlina la tımf
hüb ola deyü geymedi ‘ibâdete ve mübârek günlere geymedi dâyimâ
düğünlere geydi...”* (4a/1)

Allah'ın vermiş olduğu nimetlerin de helal veya haram konumunda olması kadına bağlı kılınmıştır; kadının, kocasına diklenip, ona olan saygısını bozduğu vakit, Allah tarafından nimetleri haram hale getirilir. Haram olarak addedilene yaklaşmanın cezasının da bin yıl yanmak olduğu söylenir.

IV.d. Kefâret: Kefaret kelime anlamı olarak sözlükte, “*bir günaha karşı tutulmak üzere yapılan veya tutulan şey*”(Devellioğlu, 1962:602) olarak tanımlanmaktadır. Kadın kocasından habersiz düğüne gidip, çalgıcıya para verirse günahdır, eğer kocasından izin alarak gidip de yine çalgıcıya para verirse, bu günah ikisinin günahıdır. Kadın kadar koca da suçludur. Bu günahтан kurtulmak için kefareт gerekmektedir:

“...bu günāhdan kurtulmak isterse cengili düğüne varañ yetmiş akce vire yā yetmiş gün oruc duta yā yetmiş ac toyura yā bir kul azād ide bunların birin ide kefāret yerine gece diñledügi sāziñ ve virdügi akcenüñ vebālınden kurtula.” (4b/1)

Bu kısımda ilk defa kocanın işleyeceği günahlar ve bu günahlara karşılık cezalardan bahsedilmektedir ancak kefareт kadına yüklenmiştir.

IV.e. Asîlik-İtaat: Metinde asîlik ve itaat kavramlarını sıkça kullanılmıştır. Kocaya asi olmanın, itaat etmemenin sonucu Allah'ın lanetidir. Kadın kocasının sözünü tutmalı, ona itaat etmelidir:

“Fātımatu'z-zehrā eydür ey atam bir 'avret erini incitse ve 'āsm olsa hāli nice olur didi Resūlu'l-lāh eyitdi yā Fātıma kañğı 'avret erine 'āsm olsa Allāhuñ la'neti içinde olur eriyle helāllaşmayınca kañğı 'avret döşeginde erinüñ sözün dutmasa cemm' ta'ātüñ şevābı gider.” (6a/7)

Neden kadının itaat etmesi gerektiği mevzuunda, karı-koca hakları üzerine olan eserinde Mevdûdî; İslam yasalarının aile yaşamındaki temel ilkelerinden en önde geleninin erkeğin aile hayatında kadından bir derece üstün kabul edilmesi olduğunu belirtmiştir. Bunun sebebi ise erkeğin kadına ödediği mehirden kaynaklanmaktadır. (Mevdûdî, 2010:29) Ancak erkek, bu ayrıcalıkları asla kötüye kullanmamalıdır.

“Er olanlar kadınlar üzerinde hâkim dururlar, çünkü bir kerre Allah birini diğerinden üstün yaratmış bir de erler mallarından infak etmektedirler, onun için iyi kadınlar itaatkârdırlar...” (Nisa: 4/34)

Yukarıdaki ayette de değinildiği gibi iyi kadın olmak itaat etmeye bağlıdır çünkü erkek üstündür, reistir ve koruyucudur.

IV.f. İzin-Destûr: Hikâyede sıkça değinilen kavramlardan biri de “izin” kavramıdır. Metne göre kadın attığı her adımı, yediği her lokmayı kocasının haberi olarak yapmış olmalıdır. Aksi takdirde attığı her adım günah, yediği her lokma haram olarak nitelendirilir.

“Resûl eyitdi kanğı ‘avret evinden taşra cıksa destürsüz Allâhu te‘âlâ her adımına biñ günâh yazar ‘avret eyitdi dahı var mı Resûl eyitdi kanğı ‘avret erinden destürsüz bâzirgânlık eylese Allâhu te‘âlâ kıyâmetde dilin arkasından cıka...” (2a/2)

Kadının kocasından izin almadan kıldığı nafîle namazlar kabul olmaz;

“Resûlu’l-lâh eyitdi kanğı ‘avret beş vakit namâzı kıla ve ramazân orucun duta bunlardan gayrı nâfile namâzlar kılsa eriden izinsiz ol namâzıñ orucuñ şevâbı erinindür.”(2b/7)

V. Kadına Günah ve Sevap Kazandıracak Davranışlar:

Metnin başından sonuna kadar yapılan tüm konuşma cümlelerinde, bahsedilen konunun kişiye günah ya da sevap kazandıracığından bahsedilir. Bunlar, özellikle kadın ve kadının davranışları üzerinden aktarılmıştır.

a. Sevap kazandıracak davranışlar:

- Kadının kocasına “Allah senden razı olsun.” demesi
- Kadının kocasının önüne bir içim su ya da yemek koyması
- Kadının hamile olması
- Kadının kocasından önce kalkıp gusül etmesi
- Kadının cinsel münasebetteki tutumu
- Kadının kocasının ayakkabısını önüne koyması
- Kadının kocasının başını ovması
- Kadının kocası çağırdığı zaman “Buyurun efendim!” demesi

b. Günah olarak belirtilen davranışlar:

- Kocadan izinsiz bir hareket yapmak.
- Kocaya asi davranmak.
- Kocaya lanet etmek.
- Kocaya itaat etmemek.
- Kocanın malını başka amaçlar için kullanmak.
- Kocaya kötü söz sarf etmek

Allah'ın yukarıda sayılan davranışlardan uzak duran itaatli olan kadını, Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatıma yanına koyacağı söylenmiştir.

VI. Kadının Kazanacağı Günah (Ceza) ve Sevaplar:

Yukarıda sıralanan doğru ve yanlış davranışlar neticesinde aşağıda belirtilen günah ve sevapların işleneceğine değinilmiştir.

a. Günahlar (Cezalar):

- Namaz ve orucunun kabul olmaması.
- Zekât ve sadakasının kabul olmaması.
- Evine rahmet ve bereket verilmemesi.
- Kıyamet günü dilinden cehenneme asılması.
- Kıyamet günü saçından yer ile gök arasına asılması.
- O güne kadar edilen ibadetin silinmesi.
- Attığı her adıma bin günah yazılması.
- Allah'ın hışmına uğraması.
- Cennetten nasibinin kesilmesi.
- Kâfir olması ve nikâhının gitmesi.
- Kıyamette yüzünün enseye çevrilmesi.

b. Sevaplar:

- Altmış yıl ibadet etmiş gibi olmak.
- Bir yıl oruç tutmuş kadar olmak.
- Şehitlik mertebesinde tutulmak.
- Bin kurban kesmiş gibi olmak.
- Meleklerin duasını kazanmak.
- Altmış kul azat etmiş gibi olmak.

- Bin altın sadaka vermiş gibi olmak.
- Bin kere hacca gitmiş gibi olmak.

VII. Hikâyenin Amacı: Metinde, evlilik üzerinden İslam dini somutlaştırılır. Bir kadının kocasına nasıl davranması gerektiği hikâyede ana temayı oluşturmaktadır. Öğreticilik esas tutulmuştur. Hadisler aracılığıyla düzgün birer eş olabilmenin yolları, sebep ve sonuçları ile birlikte gösterilmiştir. Hz. Muhammed ve onunun İslam'da aile kavramı, karı-koca hakları üzerine olan hadisleri hikâyedeki ana unsurlar olarak yer almaktadır. Evlenmenin sevabı çoktur ancak bu müessesede iki tarafın da üzerine düşen görevler vardır. Bunlar yerine getirildiği takdirde huzurlu bir yuva elde edilir. Bu hikâye aracılığıyla okuyucuya bu görevler sunulur. Doğru ve yanlış davranışlar aktarılır ve sonuçlarına değinilir.

B. Üslûp, Dil ve Yazım Özellikleri:

I. Üslûp Özellikleri:

Didaktik olarak sınıflandırabileceğimiz eserin üslûbu okuyucuya bilgi verme amaçlandığından oldukça sadedir. Giriş tamlama ve söylemlerden uzaktır. Hitaplar ve dinî kavramlar dışında Arapça sözcük yok denecek kadar azdır. Cümleler Türkçe cümle kuruluşuna uygun cümlelerdir. Sanatlı ifadeler ufak benzetmeler ve teşhisler dışında görülmemektedir.

a. Tamlamalar:

Elimizdeki metinde Arapça, Farsça karmaşık ve çok unsurlu tamlamaları fazlaca görememekteyiz. Bununla birlikte tespit ettiğimiz tamlamalar da daha çok Arapça olarak kurulmuştur. Arapça kurala göre kurulmuş tamlamaların tümü, Allah' a ve peygambere ait kalıplaşmış isim tamlamalarından meydana gelmiştir:

resûlu'l-lâh (1b/5)

allâhu 'aẓmmü's-şân (5b/1)

'inda'l-lâh (4b/11)

illâ'llâhu 'aẓmmü's-şân (5a/3)

keremu'l-lâhu vechehu (1b/3)

Farsça kurala göre kurulmuş tamlamalara yalnızca şu üç örnekte başvurulmuştur:

imām-ı ā'zam (5a/5)

hiṭāb-ı 'izzet (4a/8)

terk-i diyār (8b/10)

b. Zaman ve Kip Kullanımları:

Metinde hâkim olarak geniş zaman ve görülen geçmiş zaman kullanılmıştır. Sorulan sorulara verilen cevaplar ise istek kipiyle kurulmuştur.

“yā Resūla'l-lāh bir ere varmak dilerem ne buyurursız peygamber 'aleyhi's-selām eyitdi yā hātūn er hakkı 'avretler üzerinde cokdur.” (1b/5)

“...kaṅḡı 'avret mālī olub evinüñ hāceti olsa virmese Hak te'ālā kıyāmetde yüziñ kara ide.” (2a/10)

Şart kipi hikâyenin anlatımında fazlaca kullanılmıştır;

“bir 'avret erinüñ başmaḡın öñüne kosa ululasa biñ altun şadaka itmeden eñzaldur.” (6a/1)

“Fāṭımatu'z-zehrā eydür ey atam bir 'avret erini incitse ve 'āsm olsa hāli nice olur didi Resūlu'l-lāh eyitdi yā Fāṭıma kaṅḡı 'avret erine 'āsm olsa Allāhuñ la'neti içinde olur.” (6a/8)

Halk hikâyeleri destanlardan farklı olarak, daha realist bir kimlik taşıdığından, geçmiş zaman anlatımında görülen geçmiş zaman yoğundur.

II. Dil ve Yazım Özellikleri:

Önceden de değinildiği gibi eserin yazım tarihine ilişkin bir bilgimiz bulunmamaktadır. Kimi dil ve yazım özellikleri de metnin kaleme alındığı tarihi belirlememize yardımcı olamamaktadır. Elimizdeki nüshasında telif tarihi bulunmayan ve 19. yüzyılda istinsah edildiği düşünülen metin, dil ve yazım bakımından eski

Anadolu Türkçesi özellikleri taşımaktadır. Ancak zaman zaman geç dönemde istinsah edilmiş ya da yazılmış benzeri birçok metinde olduğu gibi Türkçenin ses özelliklerindeki kimi değişimlerin bu metne de yansıdığı görülmektedir. Bu açıdan metnin dil özellikleri, eski Anadolu Türkçesi özellikleri paralelinde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde daima yuvarlak ünlülü olan ilgi durumu ekinin, aşağıdaki üç örnekte kesreyle harekelenerek, düz olarak geldiğini ve uyuma girdiğini görmekteyiz.

namāzīñ - نمازڭ (2b/10)

sāzīñ - سازڭ (4b/9)

ibādetiñ - عبادتڭ (3b/3)

2. Bir yazım özelliği olarak, “چ (çim)” harfi yerine de “ج (cim)” harfinin kullanıldığı görülmektedir:

çıksa - جقسه (2a/3)

çeng - جنك (4b/5)

aķçe - اقجه (4a/10)

çegāne - جغانه (3b/1)

çok - جوق (1b/8)

3. Kapalı /e/ ünlüsünün bazı yerlerde “ى” harfi ve üstün ile bazı yerlerde “ı” harfi ve esre ile ya da yalnızca “ى” harfi ile yazıldığı görülmektedir. Bazı yerlerde de üstün ile harekelenmiştir. Bu yerlerde kelime /e/ harfiyle okunmuştur.

virnese - ويرمه (2a/11)

virse - ويرسه (3b/10)

vire - ویره (4b/6)

deyicek - ديجك (4a/1)

geymedi - كيمدى (4a/4)

4. III. kişi iyelik eki ile isim çekim eki arasında, bir örnekte zamir /n/’sinin kullanılmadığını görmekteyiz.

eriden - اریدن (2b/10)

5. Nazal /n/ kullanımında ikilik görülmektedir. Kullanılması beklenen birkaç yerde kullanılmamış, kullanılması beklenmeyen bir örnekte de kullanılmıştır:

bin - بن (3b/4)

anun - انون (5b/10)

varañ - وارائ (4b/5)

6. –sUz isimden sıfat yapma ekinin bazı yerlerde düzleşerek uyuma girdiği, bazı yerlerde de uyuma aykırı olmasına rağmen yine de düz harekelendiği tespit edilmiştir. Bu ekin yazımında bir kararlılık mevcut olmadığını görmekteyiz:

izinsiz - اذنسيز (2b/10)

destürsüz - دستورسز (2a/6)

7. –dUk sıfat fiil ekinin bir örnekte uyuma girmediği görülmektedir:

itduğı - ائدوغي (3b/3)

8. Arkaik bir özellik olarak söz başı /t/ ünsüzünün bir örnekte korunduğu görülmektedir:

toyura - طيورہ (4b/7)

9. Bu dönemde “yene, yine” biçimlerinde rastladığımız “yeniden, tekrar” anlamlarına gelen sözcük metinde bir yerde “gine” biçiminde karşımıza çıkmaktadır:

gine - كنه (5a/1)

10. –Um I. tekil kişi iyelik ekinin bazı yerlerde düzleşerek uyuma girdiği görülür:

ümmetim - اوئتم (7b/10)

hakqım - حقيم (4a/1)

11. Arkaik bir eylem olan “ço-” eylemini bu şekliyle metinde görmekteyiz:

qosa - قوسه (6a/2)

qor - قور (6a/7)

12. –dUn belirli geçmiş zaman II. tekil kişi ekinin bir örnekte hem uyuma girdiği hem de nazal /n/’inin /n/’ye dönüştüğü görülmektedir:

itdin - ائدن (7b/4)

13. Arkaik bir özellik olarak “şangı (hangi)” sözcüğü metinde karşımıza çıkmaktadır:

řangı - قنغى (6a/10)

14. Eski Anadolu Türkçesinde “degül” biçiminde görülen kelimenin metinde ikinci hece ünlüsünün düzleştiğı görülür. Kelime metinde bir kere geçtiğı için tamamen düzleşip düzleşmediğı hakkında bir yargıya varamamaktayız.

degildür - دكلدر (8b/5)

15. –dUm belirli geçmiş zaman I. tekil kişi ekinin bir örnekte düzleşerek uyuma girdiğı görülür:

görmedim - كورمدم (5a/7)

SONUÇ

“Hikayet-i Avred” adında ve 8 varaktan oluşan bu hikayenin konusu, İslam dininin gerekleri dahilinde evlilik müessesesinde karı-kocanın birbirine karşı olan davranışlarına işaret etmektir. Muhtemel olarak 19. yüzyıla ait ya da bu yüzyılda istinsah edilmiş bir örneği elimizde olan “Hikayet-i Avret” isimli metin, hadislerin sahih ya da uydurma olup olmadığı belirtilmeksizin bunların hepsi doğru kabul edilerek incelenmiştir.

Hz. Fâtıma ve Hz. Âişe’ye de söz verilerek sorulan 13 adet soru; itaat, helal ve haram, kıyamet, namaz, oruç, hac, zekat, kefare, sabır gibi kavramlara işaret edilerek Hz. Muhammed tarafından cevaplanmıştır. Aşağıdaki tabloda metne göre kadının yapacağı davranışlar ve bu davranışların sonuçları gösterilmiştir;

KADININ DAVRANIŞI	SONUCU
Asi olması	Namaz ve orucunun kabul olmaması. Allahın laneti içinde olması Tüm ibadetinin sevabının gitmesi
Kocasından habersiz dışarı çıkması	Her adımına bin günah yazılması
Malını gerektiği gibi kullanmaması	Cehennemde yüzünün kara olması
Kocasının malını çalıp başkasına vermesi	Zekat ve sadakasının kabul edilmemesi Evin bereketinin gitmesi
Kocasından habersiz namaz kılıp oruç tutması	İbadetlerin sevabının kocaya yazılması
Namaz kılarken kocaya dua edilmemesi	O namazın kabul olmaması
Kocaya kötü söz sarf etmesi	Kıyamette dilinden cehenneme asılması
Kocasından başkasına görünmesi	Saçından yer ile gök arasına asılması
Düğüne gidip çalgıcıya para vermesi	O yaşa kadar ettiği tüm ibadetin sevabının gitmesi Her adımına bin günah yazılması
Kocasına “Allah senden razı olsun.” demesi	Altmış yıl ibadetin sevabından fazlası
Kocasına su ve yemek vermesi	Bir yıl oruç tutmanın sevabından fazlası
Hamile olması	Şehitlik mertebesine erişmesi
Önceden kalkıp gusül etmesi	Bin kurban kesmenin sevabından fazlası

Kocaya karşı muhabbetli olması Kocasıyla yakınlaşması	Meleklerin duasını kazanması Altmış kul azat etmenin sevabından fazlası
Kocasının ayakkabısını önüne koyması	Bin altın sadaka vermenin sevabından fazlası
Kocasının başını ovması	Yetmiş gaza etmenin sevabından fazlası
Kocası çağırdığında “Buyurun efendim” demesi	Bin hac sevabından fazlası
Kibirlenmesi	Allah’ın hışmına uğraması Gökteki yıldızlar kadar defterine günah yazılması
Kocasına “Ben senden ne gördüm” demesi	Allah’ın, nimetini haram etmesi.
Kocasına “Allah beni senden kurtarsın.” demesi	Cennet’ten nasibinin kesilmesi.
Kocasına lanet etmesi	Kafir olması ve nikahının gitmesi
Kocasına eğri bakması	Kıyamette yüzünün ensesine çevrilmesi
Kocasının kötülüğüne sabretmesi	Hiz. Âişe mertebesine ulaşması

Metin, okura ve özellikle kadınlara mesaj vermeye yönelik olarak kaleme alınmıştır. Bu sebeple için metinde didaktik bir üslûp hâkimdir. Yazarın amacı sanat yapmak hüner göstermek olmadığından dil yalın, anlaşılır ve sadedir.

Elimizdeki nüshasında telif tarihi bulunmayan ve 19. yüzyılda istinsah edildiği düşünülen metin, dil ve yazım bakımından eski Anadolu Türkçesi özellikleri taşımaktadır. Ancak zaman zaman geç dönemde istinsah edilmiş ya da yazılmış benzeri birçok metinde olduğu gibi Türkçenin ses özelliklerindeki kimi değişimlerin bu metne de yansıdığı görülmektedir.

Başka bir çalışmada, metinde başvuru olan hadisler ve bunların çeşitlerinin değerlendirilmesi ile hadis kitaplarında bulunan benzer konulardaki hadislerle karşılaştırmalar yapılması planlanmaktadır.

C. Metnin Transkripsiyonu:

(1b)

HİKÂYET

(1) bu hikâyet erlerin Óavretler üzerinde (2) olan hakkını beyân ider rivâyetdür ÓAlî übnü (3) Ebi Tâlib keremu'l-lâhu vechehu eydür (4) bir gün bir Óavret peygamber Óaleyhi's-selâm (5) hazretine gelüb eyitdi yâ Resûlu'l-lâh bir ere (6) varmak dilerem ne buyurursuz peygamber Óaleyhi's-selâm (7) eyitdi yâ hâtûn er hakkı Óavretler üzerinde (8) çokdur hâtûn eyitdi nedür buyur yâ Resûlu'l-lâh (9) Resûl Óaleyhi's-selâm eyitdi evvel bu ki eger sen (10) anı incidesin buyruğun dutmayasın (11) Allâh'a Óâsi olursın namâzuñ orucuñ (2a) (1) kabûl olmaya Óavret eyitdi dahı var mı (2) Resûl eyitdi kanğı Óavret evinden (3) tıaşra çıksa destûrup Allâhu teÓâlâ (4) her adımına biñ günâh yazar Óavret eyitdi (5) dahı var mı Resûl eyitdi kanğı Óavret (6) erinden destürsüz bâzîrgânlık eylese Allâhu (7) teÓâlâ kıyâmetde dilin arkasından çıkara (8) kan iriñ aka aka gele Óavret eyitdi (9) dahı var mı Resûlu'l-lâh Óaleyhi's-selâm eyitdi (10) kanğı Óavret mâlı olup erinüñ hâ(11)ceti olsa virmese Hak teÓâlâ kıyâmetde (2b) (1) yüzün kara ide eyitdi dahı var mı (2) Resûl Óaleyhi's-selâm eyitdi kanğı Óavret (3) erinüñ mâlından uğurlayup ahire virse (4) helâllik dilemese Allâhu teÓâlâ ol Óavretüñ (5) zekât u şadakasın kabûl itmez ve ol (6) eve rahmet ve bereket virilmeye Óavret eyitdi (7) dahı var mı Resûlu'l-lâh eyitdi kanğı Óavret (8) beş vakit namâzı kıla ve ramażân orucun (9) duta bunlardan gayrı nâfile namâzlar kılsa (10) eriden izinsiz ol namâzıñ orucuñ (11) şevâbı erinindür Óavret eyitdi dahı var mı (3a) (1) Resûlu'l-lâh saÓâdetile buyurdılar kanğı Óavret (2) namâz kıldukda erine duÓâ itmese ol namâz (3) kabûl olmaz Óavret eyitdi dahı var mı (4) Resûlu'l-lâh eyitdi kanğı Óavret erine karşı (5) koyup sögse kıyâmet gününde dilinden (6) tamu içine aśa koyalar Óavret eyitdi (7) dahı var mı Resûlu'l-lâh Óaleyhi's-selâm eyitdi (8) kanğı Óavret erinden ğayrıya görünse kıyâmetde (9) ol Óavreti yer ile gök arasında śaçından (10) aśa koyalar Óavret eyitdi dahı var mı Resû(11)lu'l-lâh Óaleyhi's-selâm eyitdi bir Óavret çeng ü (3b) (1) çegâneye bir akçe virse yâ varup sâz (2) diñlese sadâ kulâğına irdüği gibi oğlan (3) yaşıñdan beri itdüği kabûl olmış Óibâdetiñ (4) şevâbı gider ve her adımına bin günâh yazıla (5) virdüği akçe anuñ

kıyâmetde cümleden (6) evvel yakasına yapışup der ki yâ Rabb (7) beni helâlden kazandı harâma viridi (8) senüñ rızâñ için virmedi nefesine (9) helâline evlâdına virmedi beni şeytân (10) te'lif itdügi harâma viridi yâ Rabb (11) beni helâlden harâma viridi helâl iken **(4a)** (1) harâm oldum hakkım alıvir deyicek bir tarafdandan (2) dahı geydügi zerrmn libâslar yakasına (3) yapışup hücum idüp diyeler ki yâ Rabb (4) bizi helâl yire geymedi helâline latmf (5) hüb ola deyü geymedi Óibâdete ve mübâ(6)rek günlere geymedi dâ'imâ düğünlere (7) geydi yâ Rabb rızâñ yokdur hakkımı (8) hak eyle diyeler hitâb-ı Óizzet gele (9) ki Óizzetim hakkı için harâma her kim bir (10) akçe virse biñ yıl yakaram gayrısın (11) kıyâs eyle **İmâm-ı aÓzam razıyu'l-lâhu 'anhu (4b)** (1) hazretleri bu mes'eleyi bulmuş ki bir sâz için (2) bir hâtün düğüne varsa bir akçe virse (3) bu kadar Óazâb çeker eger helâli izin virse (4) bu günâhı maÓâile çekerler bu günâhdan kur(5)tulmak isterse çengili düğüne varañ (6) yetmiş akçe vire yâ yetmiş gün oruc du(7)ta yâ yetmiş aç toyura yâ bir kul âzâd ide (8) bunların birin ide kefarete yerine gece (9) dinlediği sâzıñ ve virdügi akçenüñ vebâ(10)linden kurtula bir kimse bunu bilmeyüp soñra (11) işide derünü tövbe itse **Óinda'l-lâh** makbül **(5a)** (1) olur ammâ işidüp gine varsa doğana (2) kefarete lâzımdur kefarete itmezse kimseden (3) şefâÓat hidâyet olmaz **İllâ'l-lâhu Óazmm(4)ü's-şân** vaÓde itdügi Óazâbı ider deyü (5) buyurdu İmâm-ı aÓzam hazretleri Óavret (6) eyitdi **yâ Resûla'l-lâhi Hak** peygambersin (7) hergiz er görmedim şimdi bundan soñra dahı (8) görmeyem didi Resûlu'l-lâh eyitdi yâ hâtün (9) ere varmanuñ şevâbı çokdur işit söyle(10)yeyim Óavret eyitdi buyur yâ Resûla'l-lâh didi (11) Resûl Óaleyhi's-selâm eyitdi bir Óavret erine **(5b)** (1) **Allâhu Óazmmü's-şân** senden râzı olsun (2) dise ol Óavrete altmış yıl Óibâdet itmeden (3) efzaldur ve bir Óavret erine bir içim su vir(4)se veyâ kazancından bir çanak taÓâm bişürüp (5) önüne kosa bir yıl oruc dutmadan efzaldur (6) bir Óavret hâmile olsa şehmdür bir (7) Óavret erinden evvel kalkup gusül eylese (8) biñ kurbân etmeden efzaldur bir Óavret (9) helâline muhabbetlü olsa gökde melekler (10) anın için tesbih iderler bir Óavret eriyle (11) buluşup öpüşse altmış kul âzâd itmeden **(6a)** (1) efzaldur bir Óavret erinüñ başmağın (2) önüne kosa ululasa biñ altın sad(3)aka itmeden efzaldur bir Óavret erinüñ başın (4) yusa yetmiş gazâ itmeden efzaldur bir Óavret (5) eri çağırdukda lebbeyk dise biñ hac (6) itmeden efzaldur Hak teÓâlâ ol Óavreti Fâ(7)timetü'z-zehrâ yanına kor Fâtimetü'z-zehrâ (8) eydür ey atam bir Óavret erini incitse (9) ve Óâsm olsa hâli nice olur didi (10) Resûlu'l-lâh eyitdi yâ Fâtıme kangı Óavret erine (11) Óâsm olsa Allâhuñ laÓneti içinde **(6b)** (1) olur eriyle helâlleşmeyince kangı Óavret (2) döşeginde erinüñ sözün dutmasa cemmÓ ta(3)Óâtüñ şevâbı gider yâ Fâtıme

bir Óavret erine (4) tekebbürlik eylese Hak teÓälā aña hışım ider (5) ve gökde yıldızlar kadar defterine günāh yazıla (6) ol hāl içre olsa yetmiş yıl cehennemde (7) kala bir Óavret erine benüm kethüdām mı oldun (8) veyāhud ben senden ne gördüm dise³ (9) teÓälā niÓmetin üzerine harām (10) ide bir Óavret erine Teñri beni senden (11) kurtarsa dise ol Óavretüñ uçmağdan (12) nasmbi kesile bir Óavret erinüñ kanın **(7a)** (1) erinüñ diliyle yalasa henüz erinüñ (2) hakkın yerine getürmemiş ola bir Óavret (3) eri destürıyla seyre çıksa defter(4)ine bu kadar şey yazıla destür olmayıcak (5) kıyās eyle ne kadar olur yā Fātıme kangı (6) Óavret laÓnet saña ve senüñ getürdüğine (7) dise ol sāÓat kâfir olur nikâhı (8) gider eger derhāl tevbe idüp elin (9) öperse ne güzel ammā niyledüm ki tevbe idem (10) dise fetvā itdürüp katil (11) olunmağ helāldür ve bundan soñra kıyāmetden **(7b)** (1) melekler ve ben laÓnet iderem öldükde (2) kabri dolu āteş ola kıyāmetde (3) gözsüz koya ve eyitdi yā Fātıme (4) eger **Bārm teÓälā** ādeme secde itdin (5) deyü hitāb ideydi Óavretleri erine (6) secde itmege emr iderdüm didi ve **hazret-i (7) ÓĀiše razıyu'l-lāhu Óanhuma** eyitdi yā Resü(8)la'l-lāh baña vaşıyyet eyle didi Resülu'l-lāh (9) eyitdi yā ÓĀiše saña vaşıyyet ideyim (10) dutar mısın ümmetim hātunlarına sen de (11) vaşıyyet idesin andan eyitdi yā ÓĀiše **(8a)** (1) kangı Óavret erine egri baksa kıyāmetde (2) yüzün eñsesine çevireler ve evvel (3) mmānından ikinci ābdestden namāzdan üçüncü (4) eri hakkından soralar yā ÓĀiše kangı Óavretüñ (5) yavuzlığına eri şabr itse Hak teÓälā (6) ol ere Eyyüb Peyğamber Óaleyhi's-selām ševā(7)bın vire ve bir Óavret erinüñ yavuzlığına (8) şabr itse Hak teÓälā ol Óavrete hazret-i (9) ÓĀiše Şıddıka mertebesin vire ve bir (10) Óavreti eri suçsuz dögse fenā Óavretüñ (11) dāÓvāsın ben iderem ve Óavreti dört yirde **(8b)** (1) dögmek vardır biri namāz kılmağuğundan (2) ötüri ve biri döşegine girmedüğinden (3) ötüri ve biri gusul itmedüğinden ötüri (4) ve biri taşra çıkdüğüçün bunlar(5)dan gayrı cā'iz degildür kabāhati olduğda tenbmh (6) ide kabül itmezse yine tenbñh ide kabül itmezse bırağup gide zmrā (7) öğüt virüñ almazsa sizden gider (8) eger fakır olup mehrin virmege kâ(9)dir olmazsa Óavret dahı mütenebbih olmazsa (10) terk-i diyār ide efzaldür kıyāmetde Óazābdan kurtulur.

³ Bu satır yazmada, sayfanın yan tarafına eklenmiştir.

KAYNAKÇA

- ASAR, Muhammed Ali (2012), *Hadislerde Allah Tasavvuru*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- BEYLER, Muhammed (1996), *Hadislere Göre Lanet*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1962), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

- DEMİR, Orhan (1993), *Hadislere Göre Dünya ve Ahiret Dengesi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- DİLÇİN, Cem (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK yay., Ankara.
- ERİŞ, Hatice (2005), *Eşler Arası Saygının Sınırları ve “Secde Hadisi Tahkik-Tahric- Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- GÜLSEVİN, Gürer (2007), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK yay., Ankara.
- HAMİD, Abdülhalim (2004), *İslam’da Erkeğin Eşine Karşı Vazifeleri*, Terc. Ziya Eryılmaz, Mektup Yayınları, İstanbul.
- HAMİD, Abdülhalim (200?), *İslam’da Kadının Eşine Karşı Vazifeleri*, Terc. Ziya Eryılmaz, Mektup Yayınları, İstanbul.
- İRGİ, Nidai (2000), *Hadislerde Kadın Hakları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- JOHNSON Francis (1852), *A Dictionary Persian, Arabic and English*, London.
- KILIÇ, Yusuf (1996), “İslam’da Aile Hukuku”, **II. Dünya Aile Günü** (15 Mayıs 1995), İstanbul.
- MEVDUDİ (2010), *İslamda Aile Hukuku (Karı-Koca Hakları)*, Terc. Memiş Tekin, Konya.
- SAİD, Muhammed (2006), *Kadının Eşine Karşı Vazifeleri*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul.
- SARRAOĞLU, Ahmet (1996), *Hadislerde Tövbe*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- SEKME, Rahmi (1999), *Hadislere Göre Cennet ve Cehennem*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- SEVİNÇ, Necdet (1980), “Eski Türklerde Kadın ve Aile Hukuku”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, C.2, s.8, İstanbul.
- Şemseddin Sami (1902), *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul.
- TIETZE, Andreas (2002), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati*, Cilt I, Simurg yay., İstanbul.
- TIETZE, Andreas (2009), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati*, Cilt II, Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- ULUDAĞ, Ahmet (1992), *Ayet ve Hadislere Göre Şefaât*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- ÜNAL, Ahmet (1992), *Hadislerin Işığında Toplumda Aile Yapısı ve Önemi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- ÜLKÜ, Kübra (2009), *İslam'da Aile İlişkileri Eşler Arası Hak ve Vazifeler*, Yasin Yayınevi, İstanbul.